

УДК [930.253:94](470+571)"1911"

В. П. ДАНИЛЕНКО*

ВБИВСТВО СТОЛИПІНА: ОФІЦІЙНА ВЕРСІЯ І АРХІВНІ ДОКУМЕНТИ

подається інформація про обставини і перебіг подій, пов'язаних із замахом на життя та смертю П. А. Столипіна, прем'єр-міністра Росії, у вересні 1911 р. у Києві.

Ключові слова: Столипін; замах; охранка; Богров.

У цьому році минає 100 років з дня замаху на життя та смерті П. А. Столипіна.

Петро Аркадійович Столипін – одна з найбільш яскравих і суперечливих постатей на політичній арені Росії початку ХХ ст. Одні називали його рятівником Росії, опорою Вітчизни, інші – обер-вішателем, катом, чорносотенником. П. А. Столипін (1862–1911) був нащадком старовинного дворянського роду, який існував уже в XVI ст. Після закінчення Санкт-Петербурзького університету в 1884 р. розпочав службу в Міністерстві Внутрішніх Справ. У 1902 р. був гродненським губернатором, а з 1903 по 1906 рр. – губернатором у Саратові. З квітня 1906 р. – міністр внутрішніх справ Росії, а з липня 1906 р. і до дня смерті – головою ради міністрів Росії.

Очолити уряд царської Росії в період масових виступів робітників і селян проти самодержавства, Столипін не тільки виявив рішучість у їх придушенні, але й розпочав реформування системи державного управління та економіки, зокрема аграрного сектору. Розпочата ним реформа в селі передбачала створення численного класу заможних селян, які б стали опорою існуючого ладу. Девізом реформаторської діяльності Столипіна можна вважати його слова, проголошені в Державній Думі: “Вам, панове, потрібні великі потрясіння, нам потрібна велика Росія”.

Політика Столипіна викликала роздратування не тільки у революціонерів, але і у багатьох представників влади. 12 серпня 1906 р. на нього був здійснений замах. Загибло 27 чоловік, 32 отримали поранення, серед них і його діти. Сам Столипін не постраждав. Проте вислів “мене вб'ють, і вб'ють члени охранки” багато в чому став пророчим. Через п'ять років у Києві проти голови уряду Росії було вчинено терористичний акт, який і донині залишається багато в чому “білою плямою” в його біографії.

* Даниленко Володимир Петрович – головний науковий співробітник Державного архіву Київської області.

Загадкове вбивство Столипіна у вересні 1911 р. в Києві агентом охоранки і одночасно революціонером з невизначеною політичною позицією Богровим Дмитром Григоровичем (справжнє ім'я та по батькові – Мордко Гершкович) у свій час викликало великий резонанс, як у Росії, так і за кордоном. Упродовж майже місяця всі російські та закордонні газети докладно писали про замах на голову уряду в Київському міському театрі (нині Національний театр опери та балету) і події, які розвивалися навколо цього.

Про вбивство Столипіна написано багато. Переважна більшість авторів посилалась на різного роду спогади, повідомлення преси того часу і лише окремі дослідники використовували архівні джерела. У фондах Державного архіву Київської області (далі – Держархів Київської обл.) зберігається низка документів, що розповідають про вбивство Столипіна, хід слідства, яке тривало понад рік, оголошення вироку вбивці. Вони маловідомі не тільки широкому колу громадськості, але й дослідникам.

Про обставини замаху інформує детальна розповідь у поданні прокурора Київського окружного суду від 7 вересня 1911 р. № 47 (див. документ від 7 вересня 1911 р.).

Слідство у справі про вбивство Столипіна тривало більше року. Проте ні тоді, ні сьогодні на багато питань немає чіткої відповіді. Чимало дослідників вважають, що вбивство Столипіна – справа рук охоранки. Богров народився в Києві в багатій родині. Будучи студентом юридичного факультету Київського університету, наприкінці 1906 р. вступив до гуртка анархо-комуністів, а в середині 1907 р., залишаючись членом анархістської організації, став агентом охоронного відділення Департаменту поліції Міністерства Внутрішніх справ Росії. Богров користувався цілковитою довірою начальника Київського відділення охоранки підполковника Кулябко, від якого отримав квиток до театру, де 1 вересня 1911 р. вчинив замах.

5 вересня вмирає Столипін, 9-го Київський воєнно-окружний суд засуджує Богрова до смертної кари через повішення. У ніч з 11-го на 12-е вересня о 3 годині 20 хвилин вирок було приведено до виконання в районі Лисогорського форту Київської фортеці. Чому такий поспіх?

Також існує версія, що Богров здійснив терористичний акт для того, щоб звільнити Росію від “міністра-вішалника”. За офіційними даними він – терорист-одинак. Чи насправді це так?

За іншою версією Богров видав охоранці біля 150 революціонерів різних партій та програв у карти партійну касу, був викритий і замість помсти революціонерів вибрав смерть на шибениці як вбивця Столипіна.

Документи фондів архіву містять матеріали, які передають атмосферу того часу і події в кінці літа на початку осені 1911 р. у Києві. У справах: службове листування судового слідчого Київського окружного

суду з особливо важливих справ В. І. Фененка щодо Богрова, заарештованих революціонерів Петра Лятковського, Рефуля Чорного, Олександра Муравйова, В'ячеслава Виноградова¹; подання прокурора Київського окружного суду про замах, вирок Богрову Київського воєнно-окружного суду; донесення про місце і час його страти²; рапорт Київському губернатору про страту Богрова, про обшук на квартирі Кулябка; оригінали газетних вирізок, бюлетені про стан здоров'я Столипіна; інформація про його поховання (похований у Києві на території Києво-Печерської Лаври); збори пожертв на спорудження пам'ятника Столипіну³; фотографії Богрова і Лятковського; довідкові листи Чорного, Виноградова, Лятковського; список доказів, довідка про виконання вироку; протокол допиту Богрова; покази свідків і підполковника Кулябка; протокол огляду і розтину тіла Столипіна⁴.

Багато дослідників вважає, що саме смерть Столипіна призвела до краху його реформаторської політики і врешті-решт до повалення царизму.

¹ Державний архів Київської області (далі – Держархів Київської обл.), ф. 183, оп. 5, спр. 1

² Там само, спр. 2.

³ Держархів Київської обл, ф. 2, оп. 227, спр. 31.

⁴ Держархів Київської обл, ф. 864, оп. 10, спр. 23.

Із подання прокурора Київського окружного суду

7 вересня 1911 р.

“Вечером 1 сентября в Киевском городском театре был парадный спектакль в присутствии Государя Императора. Его Величество с Августейшими детьми находился в Генерал-губернаторской ложе. В первом ряду кресел, в шести шагах от царской ложи, занимал место Председатель Совета министров Статс-Секретарь Столыпин. Во втором антракте, начавшемся на 10 часов 40 минут, когда Государь Император вышел в аванложу, публика партера в значительном числе оставила свои места и первые ряды кресел были более чем на половину пусты. Статс-Секретарь Столыпин, разговаривая с Министром Двора бароном Фредериксом, стоял против своего кресла, лицом к зрительному залу, у барьера, отделяющего зал от помещений для оркестра. К ним подошел и, став между ними, вступил в разговор граф Потоцкий. В это время по свободному проходу партера, ведущему к креслу Статс-Секретаря Столыпина стал приближаться обыкновенной походкой господин во фрачной паре, который, подойдя к Статс-Секретарю Столыпину на расстоянии 2 1/2 шагов остановился и, быстро выхватив из правого кармана брюк револьвер системы “Браунинг” большого формата, выстрелил из него два раза в Статс-Секретаря Столыпина и, повернувшись, стал такой же походкой удаляться.

Статс-Секретарь Столыпин был ранен двумя пулями. Одной – навывлет в кисть правой руки и другой – в правую сторону груди. Первой пулей был легко ранен в ногу стоявший в помещении для оркестра один из музыкантов – Берглер.

Раненый Статс-Секретарь Столыпин, простояв несколько секунд на месте, стал терять силы и при содействии бросившихся к нему на помощь опустился на кресло. Тотчас-же была вызвала карета скорой медицинской помощи и Статс-Секретарь

Столыпин был вынесен из зала и перевезен в лечебницу, где ему была оказана первоначальная медицинская помощь.

... Задержанный преступник оказался помощником присяжного поверенного округа Киевской судебной палаты, евреем Дмитрием Григорьевым Богровым, 24 лет. От него был отнят револьвер “Браунинг”, заряженный шестью боевыми патронами, один из которых находился в канале, в остальные – в обойме. При личном обыске его тотчас по задержании, отобран от него бумажник, в котором оказался билет на парадный спектакль в 18 ряд партера, на кресло № 406. Под сильным конвоем Богров был отправлен для содержания под стражей на гауптвахту “Косого капонира” при Киевской крепости, так как это место заключения является наиболее обеспеченным от побегов арестованных.

В 10 часов вечера 5-го сентября Статс-секретарь Столыпин скончался. Вскрытием тела его, произведенным профессором университета св. Владимира по кафедре судебной медицины Оболонским и прозектором того же университета Туфановым, установлено, что пуля, попав в правую сторону груди, книзу и несколько внутрь от соска, между 6 и 7 ребрами, пронизала печень и засела в мышце вправо от позвоночника, причинив повреждения, являющиеся безусловно смертельными.

Богрову было предъявлено на следствии обвинение в принадлежности к революционной организации и совершении в качестве участника её, покушения на жизнь Статс-Секретаря Столыпина, а затем после смерти Столыпина – в убийстве его” (ф. 183, оп. 5, спр. 2, арк. 8–11).

В статье подана информация об обстоятельствах и ходе событий, связанных с покушением и смертью П. А. Столыпина – премьер-министра России, в сентябре 1911 года в Киеве.

Ключевые слова: Столыпин; покушение; охранка; Богров.

There is given the information on the circumstances of the attempt on life and the death of P. Stolypin, Russian Prime Minister, in September 1911 in Kiev.

Keywords: Stolypin; attempt on life; security service; Bogrov.